

श्रम बजार सम्बन्धी सूचना

(हेटौंडा नगर पंचायत र यसको नजिकको गाउँ
पंचायतहरूमा जनशक्ति र तालीम आवश्यकता
बारे अध्ययन प्रतिवेदन)

000017

श्री ५ को सरकार

श्रम तथा सामाजिक कल्याण मन्त्रालय

श्रम विभाग

रोजगार अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र

पुतली सडक, काठमाडौं

फो. नं. ४-११३८०

२०४३

श्रम बजार सम्बन्धी सूचना

(हेटौंडा नगर पंचायत र यसको नजिकको गाउँ
पंचायतहरूमा जनशक्ति र तालीम आवश्यकता
बारे अध्ययन प्रतिवेदन)

000017

श्री ५ को सरकार

श्रम तथा सामाजिक कल्याण मन्त्रालय

श्रम विभाग

रोजगार अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र

पुतली सडक, काठमाडौं

फो. नं. ४-११३८०

२०४३

विषय सूची

विषय

पेज नं.

परिच्छेद I

सुविधा	क
अध्ययनको उद्देश्य	क
समर्पण विधि र अवधि	ख
समावहक	ख

परिच्छेद II

जिल्ला परिचय	१
रोजगार स्वरूप	४
रोजगार वृद्धिमा परेका कठिनाईहरू	८
गैर नेपालीहरूको संलग्नता	१०
जनशक्तिको आवश्यकता	११
जनशक्तिको आपूर्ति	१२
निष्कर्ष	१४

000017

दुई शब्द

कुनै पनि देशको आर्थिक विकासमा शिपयुक्त जनशक्ति ले ठुलो भूमिका खेल्न सक्तछ । देशमा विद्यमान शिपयुक्त जनशक्ति कति छ र भविष्यमा संचालन हुने विकास निर्माण र उत्पादन कार्यमा अरु कति जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ भन्ने कुराहरूको विस्तृत र वास्तविक तथ्यांकको अभावमा योजना तर्जुमा गर्न अप्ठ्यारो पर्न जान्छ । त्यसैले यस्ता विवरणहरू आवश्यकता प्रति दिन वढ्दै जानु स्वभाविकै हो । यसै तथ्यांक लाई महसूस गरी श्रम विभागको रोजगार अनुसन्धान तथा विकास केन्द्रले विभिन्न जिल्लाहरूको वडाको स्थितो पैत्याइ जनशक्ति र तालिमको आवश्यकता संवन्धि अध्ययन गर्दै प्रतिवेदनहरू तयार पार्दै आइरहेको छ । प्रस्तुत प्रतिवेदनमा हेटौडा नगर पंचायत क्षेत्र र यसको आस-पासको गाउँ पंचायतहरूमा जनशक्ति र तालिमको आवश्यकता बारे अध्ययन गरी सो संवन्धि त्यहाँको स्थितिको जानकारी गराउने कोशिस गरिएको छ । जनशक्ति संवन्धि विषयमा चाख राख्नेहरूलाई यस प्रतिवेदनले उपयुक्त सघाउ पुर-याउने छ भन्ने मलाई विश्वास छ ।

यो प्रतिवेदन तयार पार्ने शिलशिलामा केन्द्रका अध्यास्त्री श्री सुभाष राज पाठक, ना.सु. श्री वोरेन्द्र कुमार माफ्नी र टाइपिष्ट श्री सानु राजा महर्जनका साथै शर्भेदाणा कार्यमा सहयोग पुर-याउने सबै लाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

(हरी प्रसाद पोखरेल)

महा- निदेशक
श्रम विभाग

१. भूमिका :-

देशको आर्थिक विकासमा शिपयुक्त जनशक्ति आवश्यक पूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने तथ्य लाई सबैले स्विकारी आएका छन् । शिपयुक्त जनशक्ति देशको लागि वरदान सावित हुन्छ तर शिप विहिन व्यक्ति देशको लागि बोझ मात्र हुन्छ । हाम्रो देशमा शिपविहिन बेरोजगारहरू पर्याप्त मात्रामा छन् भने आर्थिक विकासको लागि संघालित विकास आयोजनाहरूमा आवश्यक परेको शिपयुक्त जनशक्ति अभाव महसूस गरिएको छ । अतः शिपयुक्त जनशक्तिको अभावमा गैर नेपालीहरूको संलग्नता दिन प्रति दिन बढी रहेको देखिन्छ ।

बढी से बढी नेपालीहरूलाई उत्पादन शिल कार्यमा संलग्न गरि रोजगार मूल्य वनाई उनीहरूको क्रय शक्ति बढाउने श्री ५ को सरकारको योजनाहरूको उद्देश्य रहि आएको छ अत यस राष्ट्रिय उद्देश्य पूर्तिको लागि देशमा उत्पादन-शिल कार्यहरूको निमित्त आवश्यक पर्ने जनशक्ति र तालिम आदि बारे विस्तृत जानकारी हासिल गर्न आवश्यक देखिन्छ । श्रम विभाग रोजगार अनुसन्धान तथा विकास केन्द्रले विभिन्न जिल्लाहरूमा संघामिलित उद्योग प्रतिष्ठानहरू तथा अन्य गैर कृषि कार्यको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति र तालिम आवश्यकता बारे अध्ययन गर्दै श्रम बजार सम्वन्धि सूचनाहरूको प्रतिवेदन तयार गर्दै आएको छ । आ.व. २०४३/०४४ मा नारायणी अंचलको मकवानपुर जिल्लामा जनशक्ति र तालिम आवश्यकता बारे अध्ययन गरिएको थियो । यस प्रतिवेदनमा हेटौडा र यसको नजिकको श्रम बजार सम्वन्धि सूचनाको उल्लेख गरिएको छ ।

२. अध्ययनको उद्देश्य :-

- (१) हाल विद्यमान आवश्यक र निकट भविष्यमान आवश्यक पर्ने जनशक्ति बारे जानकारी गर्न ।
- (२) रोजगारका अवसरहरू वृद्धि गर्न अवरोधका रूपमा रहेका तत्वहरू पचा लगाउन ।

- (३) ग्रामिण र छहरी दीनमा अम वजारको सूचना स्थायी रूपमा व्यवस्था गर्न ।
- (४) संघालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा गैर नेपालीहरूको संलग्नता वारे जानकारी दिने ।
- (५) आवश्यक जनशक्ति वारे सम्बन्धित विकास र तालिम केन्द्रहरूलाई आवश्यक जानकारी दिन ।
- (६) ग्रामिण दीनमा आवश्यक शिप वृद्धि तालिम पत्रा लगाउन ।
- (७) उद्योगहरूमा संलग्न जनशक्तिको सहि तथ्याक पत्रा लगाउन ।

३. शर्मेदाणा विधि र अवधि :-

यो प्रतिवेदन तयार पार्नेको लागि दुई वटा ठेगाने प्रकाश प्रश्नावलीहरू प्रयोग मा ल्याईएका थिए । शर्मेदाणाको समग्रमा शर्मेदाणा टोली प्रत्येक उद्योग प्रतिष्ठानहरू मा पुगी तथ्याक संकलन गरेको थियो । हाल जिल्लामा रोजगारीको स्थिती, आवश्यक जनशक्ति, तालिमको आवश्यकता, वजार र शिप विकास आदि सम्बन्धमा जिल्लाका जि ल्ला सभापति, उप सभापति, नगर पंचायतका प्रधान पंच, उप प्रधान पंच, वडा सदस्य, शिदाक, स्थान सँग परिचित व्यक्तिहरू सम्पर्क राखि प्रत्येक कुरा कानीको माध्यम द्वारा नमूनाको रूपमा तथ्याकहरू संकलन गरिएको थियो । हेटौडा नगर पंचायत र यसको नजिकको गाउँ पंचायतहरूमा अम वजार सम्बन्धि सूचनाहरू संकलन गर्न करिव ३० दिन लागेको र यस कार्यको लागि जम्मा २ जना कर्मचारीहरू संलग्न भएका थिए ।

४. सुझावहरू :-

शर्मेदाणा अध्ययन वाट प्राप्त तथ्याक र अन्य सूचनाहरूको आधारमा शर्मेदाणा टोलीले निम्न सुझावहरू प्रस्तुत गर्दछ ।

- (१) गैर कृषि अवसरमा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुन नसकेको र सिर्जना भएका अवसरहरूमा पनि नेपालीहरूमा काम सम्बन्धि जानकारी अभावले गैर नेपाली हरूले फाइदा उठाइरहेका उन तथ्य भविष्यमा विज्ञान हुने रोजगारीका अवसरहरू

नेपालीहरू लाई नै उपयोग गर्न सक्ने सडाम बनाउनेको लागि आवश्यक शिप सम्बन्धि तालिमको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने देखिन्छ ।

(२) संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थ भारत र तेश्रो मुलुकबाट समेत आयात गर्नु पर्ने र आगत लाईनेको लागि सम्बन्धित निर्यातबाट टिला सुस्ति हुने र केहि उद्योगहरूको सहायक उत्पादनको माग जग्रादै सिमित मात्र भएको हुँदा सम्बन्धित निर्यातबाट उपरोक्त समस्याहरू हटाउनको लागि कदम चाल्न जोड दिइन्छ ।

(३) उत्पादनशिल उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा आवश्यक उच्च स्तरिय प्राविधिक जनशक्तिको अभाव भएको देखिन्छ । यसमा केहि उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा गैर नेपालीहरूको संलग्नता देखिन्छ । अतः सम्बन्धित निर्यातले यस्ता उच्च स्तरिय प्राविधिक आपूर्ति गरि दिनु पर्ने देखिन्छ ।

(४) यस क्षेत्रमा उद्योगहरूमा माग भएको जनशक्ति र हेटौडा अभिक आपूर्ति केन्द्रबाट उत्पादित जनशक्तिमा सामान्यतया नदेखिनेको हुनाले सम्बन्धित निर्यातले उच्च स्तरिय प्राविधिक शिक्षामा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ ।

(५) विजुलीको गडबडिले गर्दा ठिक समयमा मेशिन चलाउन नसकिने जसले गर्दा उत्पादन र रोजगारीमा समेत नकारात्मक असर पर्ने जाने हुँदा सम्बन्धित निर्यातले समयमा विजुलीको आपूर्ति गरि दिनु पर्ने कुरामा जोड दिइन्छ ।

(६) केहि वस्तुहरू वस्तो चप्पल, कपडा आदि बाहिर बाट अनियन्त्रीत रूपमा आयातहुने हुँदा यस क्षेत्रमा संचालित कपडा र चप्पल उद्योगहरूलाई आयातबाट प्रतिस्पर्धा गरिरहेका छ । सम्बन्धित निर्यातले गरी वस्तुहरूको आयात लाइसेन्स दिदा सिमित गर्नु पर्ने कुरामा जोड दिइन्छ ।

(७) मकवानपुर जिल्लामा बहुसंख्यक वासीन्दाहरू ग्रामिण क्षेत्रमा वसोवास गरिरहेका र उद्योग तथा गैर कृषि व्यवसायी विकास शहरी क्षेत्रमा मात्र हुदै गएकोले ग्रामिण तथा घरेलु उद्योगवारे ग्रामिण क्षेत्रमा प्रचार प्रसार गर्नुको साथै ग्रामिण जनताहरूलाई

उद्योग सोले तर्फे उत्पाद दिनु पर्ने सुझाव गरिन्छ ।

(८) संघालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा गैर नेपालीहरूको प्रवाह र संलग्नता कम गर्दै लानेको लागि अग्रेन्टिस तालिमहरू अरु विभागको अभिन्न र शसक्त अभियानको रूपमा संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

(९) जिल्ला स्थित फर्निचर र हँटा उद्योगहरूलाई सम्बन्धित निवायले सुरुभ तालिमबाट काठ र दाउरा उपलब्ध गराउनु पर्ने सुझाव पेश गरिन्छ ।

२. जिला परिचय :-

नारायणी अंचलका विभिन्न जिल्लाहरू मध्ये मकवानपुर जिला पाहाड र समथर भाग मिली बनेको छ । यो जिल्लाको उत्तरमा धादिङ्ग, काठमाडौं, ललितपुर, पश्चिममा चितवन तथा पूर्वमा जनकपुर सिन्धुली र सर्लाही जिल्लाहरू पर्दछन् । यस जिल्ला पूर्वो भागमा वागमती नदि र पश्चिममा माहरा खोलाले यसको साध बनाएका छन् । जिल्लाको भौगोलिक दृष्टिकोणले हेर्दा यहाँ पहाडो र समथर प्रदेश दुवै थपिका हावापानी पाइने जोव जन्तुहरू तथा फलफुलहरू पाइन्छन् । यहाँ समुन्द्र सतहबाट कतिव ३५० मिटर अग्लो मैदान देखि कमिच २,७९३ मिटर अग्लो महाभातका चुचुराहरू पाइन्छन् । राप्ती, कोरा, कवैया, कुलेखानी, पालुङ्ग, टिष्टुङ्ग यहाँका मुख्य नदिहरू हुन् ।

मकवानपुर जिल्लाको क्षेत्रफल २,२३,६०० हेक्टर छ । २०३८ सालको जनगणना अनुसार यस जिल्लाको कूल जनसंख्या २,४३,४९९ छ । यस मध्ये ९,२५,४८० पुरुष र ९,९७,६३३ जना महिलाहरू छन् । यस जिल्लामा प्रति स्क्वायर किलो मिटर २,४२६ जना व्यक्तिहरू बस्दछ भने जनघनत्व १००.३ छ । टिष्टुङ्ग, पालुङ्ग, भैँसे, हेटौडा भिमफेदि, चितवनकुलेखानी यहाँका मुख्य वस्तिहरू हुन् । यातायात, खानेपानी, विजुली आदिको सुविधाले गर्दा यस जिल्लाको सदरमुकाम हेटौडा केहि वर्ष देखि यता आधुनिक सार सुविधा युक्त विकसित शहरको रूपमा देखा पर्दै आएको छ ।

जिल्लाको कुनै कुनै भागमा बाहेक सबै जसो भागमा हावापानी ज्यादास्वास्थ्यकर र स्मरणीय छ ! यस जिल्लामा साधारणतया मनसुनी हावापानी पाइन्छ । यहाँ वर्षा हिउँद दुवै याममा पानी पर्दछ । यस जिल्लाको दक्षिणबाट उत्तर तर्फ तापक्रम पनि कम हुदै गएको पाइन्छ । जस्तै गर्दा दक्षिणमा मैदानी वोट विस्वाहरू र उत्तरमा पाहाडमा लेकालो वोट विस्वाहरू पाइन्छन् ।

हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र भित्रका विभिन्न उद्योगहरू र बाहिर टि.सि.एन र अन्य कारखानाहरू जस्तो चप्पल कारखाना, मेकानिकल वर्क्स, प्रेशर, हेटौडा सिमेन्ट उद्योग

आदि भएकाले यस जिल्लाका निकै मानिसहरूले रोजगारीका अवसरहरू पाएका हुन् ।
धान, मकै, गहुँ आदिको निकै खेती हुने हुनाले यहाँ उब्जेको अन्य यस जिल्लाका मानिस
हरूलाई चाहिने भन्दा बढी हुन्छ । तसर्थ यो जिल्ला खाद्यान्नमा आत्म निर्भर छ ।

यो जिल्ला विभिन्न जनजातीहरूको सामिश्रण थलो हो यस जिल्लामा ब्राह्मण,
दोन्नी, नेवार, गुरुङ्ग, तामाङ्ग, काजी, दमाई, धारु, चेपाङ्ग, दनुवार लगायतकाल
देखि बसोबास गर्दै आइरहेका हुन् । यी विभिन्न जातीहरूको आफ्नै किसिमको चाडपर्व
र संस्कृतीहरू छन् ।

यस जिल्लामा एक नगर पंचायत र ४२ वटा गाउँ पंचायतहरू छन् ।

आर्थिक स्थिती :-

जिल्लाको आर्थिक स्थितीलाई विभिन्न तत्वहरूले प्रभाव पारिराखेको हुन्छ ।
जिल्लाको आर्थिक विकासमा कृषि उद्योग र व्यापारले निकै प्रभाव पार्दछ । यी क्षेत्रहरूको
राम्रो र समुचित विकास भएको खण्डमा जिल्लाको आर्थिक विकास निविविध रूपमा राम्रो
हुन्छ । तसर्थ मकवानपुर जिल्लाको आर्थिक स्थितीको अध्ययनको सन्दर्भमा कृषि, उद्योग,
व्यापार आदिको संक्षिप्त रूपमा चर्चा गर्ने कोशिस यस प्रतिवेदनमा गरिएको छ ।

(क) कृषि :-

नेपाल अधिराज्यका अन्य जिल्लाहरू जस्तै मकवानपुर जिल्लाको आर्थिक
अवस्था पनि कृषिमानै केन्द्रित छ । यो जिल्ला पाहाड र मैदान मिलि बनेको छ । पाहाड
तर्फको धान, गहुँ, मकै, आलु हुन्छ भने भित्री मदेशको सम्म खेतमा धान, मकै, गहुँ आदि हुन्छ ।
पाहाड तर्फको पाखोमा मकै, गहुँ, तोरी, कोदो, फाफर हुन्छ भने भित्री मदेशको पाखोमा
पनि मकै, तोरी, कोदो, गहुँ, फाफर, मास आदि हुन्छ । यस जिल्लामा खाद्यान्न तथा नादे
वाली दुवै हुन्छ । खाद्यान्न तर्फ धान, मकै, गहुँ, कोदो, आदि हुन्छ भने पुति, तोरी, उखु,
आलु, आदि नादे वाली पनि प्रचलित हुन्छ । खाद्यान्न र नादे वालीको अलावा जिल्लाका

विज्ञानहरू पशुपालन पनि गर्दछन् । फलफुल र तरकारी हेटौँमा जिल्ला वासिहरू निकै उत्सुकताका साथ अगाडि बढि रहेका छन् । जिल्लामा कृषि विकासको लागि सुलभ तरिकाबाट कृषि श्रृण उपलब्ध गराउनको लागि कृषि विकास बैंक कार्यरत छ ।

(क) उद्योग :-

वर्ष २०० रोपनी जग्गामा हेटौँडा औद्योगिक क्षेत्रको स्थापना यस जिल्ला मा भएको छ । नेपाल औद्योगिक विकास निगमले यस औद्योगिक क्षेत्रमा निकै ठुलो धन राशि लगानी गरेको छ । हेटौँडा औद्योगिक क्षेत्र भि हेटौँडा कपडा कारखाना, नेपाल वनस्पती ध्यु उद्योग, वियर कारखाना, दाना कारखाना, लाइभ स्टक, नेपाल टोवाको कम्पनी, नेमो पाकेट, दुग्ध विकास संस्थान, खाद्य पदार्थ शाला आदि उद्योग स्थापना भएका छ । औद्योगिक क्षेत्र बाहिर हेटौँडा सिमेन्ट उद्योग, विभिन्न फर्निचर उद्योग, हीजीयरीहरू, ह्यापाखानाहरू, मेकानिकल वर्क्सहरू आदि स्थापना भएका छन् । उल्लेखित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा निकै व्यक्तिहरूले रोजगारी पाएका छन् । विभिन्न आवश्यक वस्तुहरू उत्पादन गरि केहि हद सम्म मात्र भए पनि यस जिल्लामा स्थापीत उद्योग प्रतिष्ठानहरूले देशको आर्थिक उन्नतीमा केहि टेवा पुऱ्याइरहेको छन् । देशका अन्य जिल्लाहरूको दाजो मा मकवानपुर जिल्लामा उद्योगको विकास निकै अगाडी बढेको छ ।

(ग) व्यापार :-

व्यापारिक दृष्टिकोणले यस जिल्लाको सबभन्दा महत्वपूर्ण स्थान हेटौँडा हो । हेटौँडामा चामल, तोरी, गहुँ आदिको निकै व्यापार हुन्छ । हेटौँडामा नगर विकास योजना लागु भएको र साथै अन्य विकास निमाणाका कार्यहरू विगत केहि दसक देखि यता प्रसस्त वृद्धि हुदै गएकोले हेटौँडा बजारमा निमाणा सामाग्रीको व्यापारमा निकै वृद्धि हुन गएको छ । यसको साथै ट्रकहरू राखेर धेरै मानिसहरूले गुजारा चलाई राखेको छन । पालुडो उपत्यकामा आलुको, दामन तथा शिखकोटमा फलफुल, सागपात आदिको पनि राम्रो व्यापार चलेको छ । यस जिल्लामा खास गरि हेटौँडा, भैरी, भिमफेदी, पालुडो, टिस्टुडो, माहुँ, दामन आदि ठाउँहरूमा बजारहरू छन् ।

जिल्लाको कृषि, उद्योग, व्यापार आदिको रीसधलोवाट समष्टि रूपमा जिल्लाको आर्थिक स्थिती राम्रो देखिन्छ । कृषिको तुलनामा उद्योग र व्यापारको विकास राम्रो भएको देखिन्छ । प्रति वर्ग उद्योग र व्यापार तर्फ मानिसहरूको फुकाव बढदै गएको देखिएको छ ।

६. राजगारीको स्वरूप :-

मकवानपुर जिल्लाका वसुन्ध्यक वासीन्दाहरूको मुख्य पेशा परापूर्वकाल देखि कृषि भएता पनि त्रिभुवन राजपथ र महेन्द्र राजमार्गको निर्माण क्रिमिकी देश भारतमा जान आदत सुविधा, आर्थिक दौत्रको स्थापना आदिले गर्दा मकवानपुर जिल्ला एक आर्थिक तथा व्यापारिक केन्द्र बन्न पुगेको छ ।

यस जिल्लामा कृषि जन्य उद्योगहरूको अलावा अन्य धेरै प्रकारका आधुनिक र ठुला उद्योगहरू स्थापना भएका छन् । शर्मेष्टाण टोलीले हेटौडा नगर पंचायत र यसको आसपासका गाउँ पंचायतहरूको स्थलगत भ्रमण गरि तथ्यांकहरू संकलन गरेको थियो । शर्मेष्टाणवाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार हेटौडा नगर पंचायत र आसपासका गाउँ पंचायतहरूमा संचालित ४९ उद्योग प्रति तानहरूमा जम्मा ३८६२ व्यक्तिहरू कार्यरत भइरहेको देखिन्छ । जसमध्ये पुरुष ३९८९ र महिला ६८९ कार्यरत देखिन्छ । तालिका नं. १ मा उक्त दौत्रमा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूको उत्पादन प्रकृति अनुसार वर्गिकरण र पुरुष तथा महिला राजगारीवारे दिइएको छ । उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा जनशक्ति संलग्नतालाई हेर्दा ५८.५ प्रतिशत उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा २० जना भन्दा कम व्यक्तिहरू संलग्न देखिन्छन् भने १४.६ प्रतिशत उद्योग प्रतिष्ठानहरूले २० देखि ५० जना व्यक्तिहरूलाई राजगारी उपलब्ध गराएका छन् । त्यस्तै ५९ देखि २०० जना व्यक्तिहरूलाई १४.६ प्रतिशत उद्योगहरूले राजगारीको व्यवस्था मिलाएका छन् भने १२.९ प्रतिशत उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा २०१ भन्दा माथि १२०४ जना व्यक्तिहरू सम्मले राजगारी प्राप्त गरिरहेका छन् । मकवानपुर जिल्लामा स्थापित उद्योग प्रतिष्ठानहरू मध्ये हेटौडा कपडा उद्योगले सबभन्दा बढी राजगार सिर्जना गरेको छ भने त्यस पछि हेटौडा सिमेन्ट उद्योगको

स्थान आउंछु । तालिका नं. २ मा रोजगारीको आधारमा उद्योग प्रतिष्ठानहरूको संख्या दिइएको छ ।

मकवानपुर जिल्ला एक प्रतिष्ठित औद्योगिक जिल्ला हो । यस जिल्लामा स्थापित उद्योग प्रतिष्ठानहरूले रोजगारीको दौत्रमा निकै ठुलो योगदान दिई आइसकेका छन् । यहाँका उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा विभिन्न स्तरका जम्मा ३८६२ जना व्यक्तिहरू संलग्न देखिन्छन् । तालिका नं. ३ मा संलग्न जनशक्तिको स्तर नेपाली पुरुष र महिला गरी नेपाली पुरुष र महिला बाँसेा दिइएको छ ।

शर्द्धाण गरिसकेका ४९ उद्योग प्रतिष्ठानहरू मध्ये धेरै जसो सानो स्तरका भएको र रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना पनि त्यति ठुलो मात्रामा गर्न सकिरासकेका छैनन् । सधर एक उद्योग प्रतिष्ठानमा करिब ६४ जना व्यक्तिहरू संलग्न देखिन्छन् ता पनि सब भन्दा बढि रोजगार उपलब्ध गराउने उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा हेटौँडा कपडा उद्योग, हेटौँडा सिमेन्ट उद्योग, हेटौँडा दूध वितरण आयोजना, वनस्पती ध्यू उद्योग, नेपाल कुअरी कम्पनी आदि पर्ने आउदछन् । यी उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा भविष्यमा रोजगारीका अवसरहरू निकै वृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । मकवानपुर जिल्लाको ग्रामिण दौत्रहरूमा चामल, दाल, तेल, पिठो संवन्धि उद्योगहरूको वृद्धि पर्याप्त मात्रामा भएको देखिन्छ ता पनि रोजगारीको अवसर भने कम मात्रामा मात्र उपलब्ध गराई रहेको कुरा शर्द्धाणवाट थाहा हुन आएको छ । यस जिल्लामा संचालित छुट्टा भुटा संवन्धि उद्योगहरूले २।३ हजार व्यक्तिहरूलाई सिर्जन रोजगारी उपलब्ध गराउने गरेको कुरा पनि शर्द्धाणवाट पत्ता लागेको छ । स्थापित औद्योगिक दौत्र, यातायातको सुविधा, सजिलै संग कच्चा पदार्थको उपलब्धता आदि कारणहरूले गर्दा यस जिल्लामा भविष्यमा अन्य उद्योगहरूको स्थापना हुन गई रोजगारीमा समेत उल्लेखनिय रूपमा वृद्धि हुने कुरामा शर्द्धाण ठोली विश्वास राख्दछ । यस जिल्लामा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा विभिन्न प्राविधिक पदहरूमा गैर नेपालीहरूको संलग्नता देखिन्छ । कुमश गैर नेपालीहरूको ठाउँमा नेपालीहरू प्रतिस्थापन गराउदै रोजगारीको लागि अप्रिन्टिस तालिम संवन्धि कुराकानी गर्दा उद्योग पतिहरूले सकारात्मक प्रतिक्रिया व्यक्त गरेको थिए ।

भविष्यमा रोजगारी बढने वा घटने के कस्तो सम्भावना छ भन्ने सन्दर्भमा विभिन्न प्रश्नहरू गदा उत्पादित वस्तुको बजारमा माग श्री ५ को रकारको आयात नीति, कच्चा पदार्थको उपलब्धता, शिपयुक्त जनशक्तिको आपूर्ति आदि कुराहरूमा भर पर्दछ भनि उद्योग प्रतिष्ठानहरू संग संवन्धित व्यक्तिहरूले राय व्यक्त गरेका थिए । कृषि क्षेत्रमा नयाँ नयाँ प्रविधिहरूको विकास र प्रयोग, निजी क्षेत्रमा उद्योग संख्याहरूको वृद्धि, संचालित उद्योगहरू पूर्ण दामतामा संचालन आदिले गदा भविष्यमा रोजगारी वृद्धि हुने ठड्कारी सम्भावना देखिन्छ ।

शर्मेदाण गरिएका उद्योग प्रतिष्ठानहरू संग संवन्धित अधिकारी तथा उद्योग प्रतिष्ठानहरू संग उनीहरूको उद्योग प्रतिष्ठानहरू हाल पूर्ण दामतामा संचालन भई रहेको छ या केन प्रयोगमा नल्याएको दामता प्रयोगमा ल्याउदा थप कति जनशक्तिलाई रोजगारी उपलब्ध गराउन सकिन्छ भनि विभिन्न प्रश्नहरू सोधिएको थियो । धेरै जसोले आफ्नो उद्योग प्रतिष्ठानहरू पूर्ण दामतामा संचालन भई रहेका र थोरै मात्र विभिन्न कारणहरू जस्तो उत्पादित मालको बजारमा कम खपत, कच्चा पदार्थको अभाव, ददा जनशक्तिको अभाव आदिले गदा आफ्नो उद्योग पूर्ण दामतामा संचालन हुन नसकेको कुरा बताएका थिए । उद्योग कठिनाईहरू हट्न गएको खण्डमा उद्योग प्रतिष्ठानहरू पूर्ण दामतामा संचालन हुन जान्ने र थप ५६२ जना व्यक्तिहरूलाई रोजगारी उपलब्ध गराउन सकिने राय व्यक्त गरेका थिए । तालिका नं. ४ मा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरू र रोजगारीको दामता बारे दिइएको छ । शर्मेदाण गरिएका उद्योग प्रतिष्ठानहरू मध्ये फर्निचर खाद्य र पाउरीटि उद्योगहरू पूर्ण दामता संचालन भई रहेका र इन्जिनियरिंग वर्क्स, प्रेश उद्योगहरू, कपडा र अन्य उद्योगहरू पूर्ण दामता संचालन नभई रहेको कुरा थाहा भएको छ । यी उद्योगहरू पूर्ण दामतामा संचालन हुन गएको खण्डमा थप ५६२ जना व्यक्तिहरूले रोजगारीका अवसरहरू उपभोग गर्न सक्ने देखिन्छ ।

देशका अन्य जिल्लाहरूमा जस्तै मकवानपुर जिल्लामा पनि शहरी क्षेत्रमा भन्दा ग्रामिण क्षेत्रमा बढि बेरोजगार र अर्ध बेरोजगारीको समस्याले सताएको छ। ठूला र उद्योगहरू नगर पंचायत नाजिक बुलेका र भविष्यमा बुले उद्योगहरू पनि नगर पंचायत

दोत्र भित्रमानै खुल जाने हुँदा ग्रामिण दोबमा रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना ज्यादै कम मात्रामा मात्र भएको छ । अतः अम वजारमा प्रत्येक वर्ष थपिनै अम शक्ति अन्य रोजगारीको अभावमा बाध्य भएर कृषि पेशामानै लागि रहनु परेको र भविष्यमा समेत यो प्रकृया जारी रहने कुरा अन्तरातामा भाग लिनैरहले बताएका थिए ।

मकवानपुर जिल्ला उद्योग तथा वाणिज्यको क्षेत्रमा निकै अगाडी कटेको छ । यस जिल्लामा निर्माण कार्यहरू पर्याप्त भइरहेको देखिन्छ । नगर पंचायत र यसको आसपास का गाउँ पंचायतहरूमा हुने निर्माण र विकासका कार्यहरूमा केहि मात्रामा गैर नेपालीहरूको संलग्नता देखिएता पनि ग्रामिण क्षेत्रहरूमा भने निर्माण तथा विकास कार्यहरूमा गैर नेपालीहरूको संलग्नता पटकै नभएको कुरा शर्मेदाणवाट पत्ता लागेको छ । तर मिलर र मेकानिक्स जस्ता जनशक्तिको लागि भने गैर नेपालीको भार पनु पर्दछ भनि अन्तराता दिनेहरूले बताएका थिए ।

शर्मेदाणको समयमा गाउँ तथा नगर पंचायतका प्रधान पंच, उप प्रधान पंच, सदस्यहरू, शिक्षकहरू सँग हाल केहि वर्ष यता सामुदायिक कार्यक्षेत्रमा अन्तर्गत पुरै अम दान तथा जिल्ला पंचायतको अनुदानवाट कुनै निर्माण कार्य भएको छ भनि सोधिएको प्रश्नको जवाफमा पुरै अमदान तथा ५० प्रतिशत अमदान र ५० प्रतिशत अनुदानवाट विद्यालय भवन, पंचायत भवन, खानेपानी आयोजना, ग्रामिण वाटोहरू, कुलो आदि निर्माण हुने गरेको कुरा शर्मेदाण टोलीका सदस्यहरूलाई बताएका थिए । हाम्रो जस्तो विकासशिल राष्ट्रमा जिल्ला र ग्रामिण क्षेत्रको विकासको दृष्टिले सामुदायिक कार्यक्षेत्रमा निकै महत्वपूर्ण हुने विचार व्यक्त गरेका थिए ।

ग्रामिण क्षेत्रहरू अतिकसित हुनुको साथै रोजगारीका अवसरहरू ज्यादै कम हुन । ग्रामिण क्षेत्रमा रोजगारीका अवसरहरू वृद्धि गरि ग्रामिण जनताको आय र जीवनस्तर उठाउनको लागि सम्वन्धित निकायहरूले पशु पालन, कुखुरा पालन, फलफुल खेती आदिको लागि सुलभ व्याजदामा ऋण उपलब्ध गराउनु पर्ने, कोरा अम शक्ति लाई विभिन्न विषय विषयहरूमा आधार भूत तालिमको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने र साना र कृषि जन्य

उद्योगहरू संचालनको लागि सल्लाह र सहयोग जुटाएँ दिनु पर्दछ भनि गाउँ पंचायतका प्रधान पंचहरू, उप प्रधान पंचहरू, सदस्यहरू, शिदाकहरू र स्थानीय प्रतिष्ठित व्यक्तिहरूको आफ्नो राय व्यक्त गरेका थिए । उपरोक्त कुराहरूको व्यवस्था मिलाउन सबैको खण्डमा ग्रामिण दोनमा रोजगारीका अवसरहरू केहि मात्रामा सिर्जना हुन गहँ केहि हद सम्म मात्र भए पनि बेरोजगारी समस्या कम हुन जाने विश्वास शर्मेदाण टोलीले लिएको छ ।

शर्मेदाणको सिलसिलामा गाउँ पंचायतका प्रधान पंच, उप प्रधान पंच, सदस्यहरू, शिदाकहरू र स्थानीय श्रोत र शिपको आधारमा के कस्ता उद्योगहरू संचालन हुन जान्छन् । भनि प्रश्नहरू गदाँ वेतवास संम्वन्धि उद्योगहरू, ठेकी भाडा कनाउने उद्योगहरू, टोकरी तथा ढकी बनाई, वाछ्रा, मैसो, मौरो पालन संम्वन्धि उद्योगहरू, हसिया, चुलेसी, खुपाँ कोदाली कनाउने संम्वन्धि उद्योगहरू विकास हुन शकै छ भनि बताएका थिए । यि सबै उद्योगहरूको लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरू गाउँ क्षेत्रमानै उपलब्ध हुने र केहि मात्रामा हेटौडा नगर पंचायत क्षेत्र अर्थात् कजाखाट ल्याउन पर्दछ भनि अन्तर्गतको दिनेहरूले बताएका थिए । स्थानीय शिप र श्रोतको आधारमा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूको विकासले गदाँ ग्रामिण क्षेत्रमा रोजगारीको अवसरहरू वृद्धि हुन गहँ ग्रामिण जनताहरूको आय र जीवन स्तरमा समेत सकारात्मक असर पर्न जाने कुरामा शर्मेदाण टोलीले विश्वास लिएको छ ।

७. रोजगार वृद्धिमा परेका कठिनाइहरू

शर्मेदाणको सिलसिलामा उद्योग प्रतिष्ठानहरू सँग संम्वन्धित अधिकृत तथा उद्योग पतिहरू सँग उनीहरूको उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा रोजगार र उत्पादन वृद्धिमा परेका कठिनाइहरूका संम्वन्धमा जानकारी लिदाँ ४१ वटा उद्योग प्रतिष्ठानहरू मध्ये ६ वटा लाई आयान्ताट प्रतिस्पर्धा, ६ वटालाई ददाँ जनशक्तिको अभाव, १० वटालाई आर्थिक कठिनाई, ५ वटालाई कच्चा पदार्थको अभाव, २ वटालाई नयाँ मेशिनको अभाव भएको

कुरा शर्मेदाणाको समयमा अन्तर्वाता दिनेहरूले बताएका थिए । केहि उद्योगबाट उत्पादित वस्तुको बजार समेत राम्रो नभएकोले रोजगारी र उत्पादनमा नकारात्मक असर पर्न गएको कुरा थाहा हुन आएको छ ।

यसको साथै चामल, दाल, तेल, पिठो, उद्योगहरूबाट उत्पादित सहायक उत्पादनहरूको माग बजारमा ज्यादा कम भएको हुँदा सम्बन्धित उद्योगहरूलाई ज्यादा कठिनाई भइरहेको छ भने चप्पल, काला, रुपाई, वर्दीप सम्बन्धित उद्योगहरूलाई आवश्यक पर्ने वस्तु देशमा उपलब्ध नभएको र भारतबाट भिकाउदा पनि कम स्तरको आउने हुँदा तेश्रो देशबाट आयात गर्नु पर्ने र आयात बजारत लिन धेरै समय लाग्ने गरेकोले ठुलो कठिनाई परेको छ भनि बताएका थिए ।

ग्रामिण क्षेत्रमा संचालित साना तथा घरेलु उद्योगहरूको हकमा आर्थिक कठिनाई शिपयुक्त जनशक्ति कच्चा पदार्थको अभाव आदिलाई मुख्य कठिनाईको रूपमा बताएका थिए । भारतमा उत्पादित तयारी वस्तुहरू स्थानीय बजारमा सस्तो मूल्यमा उपलब्ध हुने गरेकोले साना तथा घरेलु उद्योगहरूलाई आफ्नो उत्पादन स्थानीय बजारमा विक्रि गर्न अति कठिनाई परेको छ भनि अन्तर्वातामा सम्मिलित हुनेहरूले बताएका थिए ।

ग्रामिण क्षेत्र देशको सम्बन्दा वढि अविकसित क्षेत्र हुनुको साथै बेरोजगारी समस्या पनि सम्बन्दा वढि यहि क्षेत्रमा व्याप्त छ । आर्थिक कठिनाई, ददा जनशक्ति को अभाव, कच्चा पदार्थको अभाव, बजार सम्बन्धित ज्ञानको र गव आदिले गदा ग्रामिण क्षेत्रमा रोजगारी वृद्धि हुन सकेको छैन भने गैर कृषि व्यवसाय सम्बन्धित ज्ञानको अभावले गदा पनि ग्रामिण जनताहरू बेरोजगार अवस्थामा रहि रहनु परेको कुरा अन्तर्वातामा भाग लिनेहरूले बताएका थिए ।

मकवानपुर जिल्लामा शर्मेदाण गरिएका धेरै जसो उद्योग प्रतिष्ठानहरू विजुली द्वारा संचालन हुने तर विजुलीको अनियमितताले गदा उत्पादन कार्यमा निकै बाधा घुम्न गएको र जसले गदा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष जुनसुकै रूपमा भए पनि रोजगारीमा नकारात्मक असर पर्न गएको कुरा सम्बन्धित व्यक्तिहरूले बताएका थिए ।

गैर कृषि व्यवसाय सम्बन्धि प्रचार प्रसार आदिको काम क भनि शर्मेदाणा गरिएका गाउँ पंचायतका प्रधान पंच, उप प्रधान पंच, सदस्यहरू र शिक्षकहरूले वताएका थिए ।

८. गैर नेपालीहरूको संलग्नता

देशका विभिन्न भाग बास गरि तराई क्षेत्र स्थित संगठित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा तथा अन्य गैर कृषि क्षेत्रहरूमा गैर नेपाली अभिकहरूको संलग्नता देशको लागि समस्याको रूपमा खडा भएको छ । सक्वानपुर पाहाड र मैदानको सीमिश्रण भएको भित्रि मदेशको जिल्ला हो । यस जिल्लामा गैर नेपालीहरूको संलग्नता निकै कम देखिन्छ । कृषि कार्यमा गैर नेपालीहरू नगण्य रूपमा मात्र संलग्न हुने गरेको कुरा नगर पंचायतका प्रधान पंच, उप प्रधान पंच, जिल्ला पंचायतका सभापति, उप सभापति र अन्य व्यक्तिहरूले शर्मेदाणाको समयमा वताएका थिए ।

शर्मेदाणाबाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार शर्मेदाणा गरिएका ४९ उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा ९९६ जना अर्थात् ३.२ प्रतिशत गैर नेपाली व्यक्तिहरूको संलग्नता देखिन्छ । गैर नेपालीहरू विभिन्न पेशामा संलग्न भएको देखिन्छ । तालिका नं. ५ मा प्रस्तुत गरिएको तथ्यांक अनुसार फर्निचर उद्योगहरूमा १.५ प्रतिशत, इन्जिनियरिङमा २.४ प्रतिशत, पेश उद्योगहरूमा ६.३ प्रतिशत, बाघ उद्योगहरूमा ०.६ प्रतिशत, कपडा उद्योगहरूमा ५.०५ प्रतिशत पाउरोटी उद्योगहरूमा १४.२ प्रतिशत र अन्य उद्योगहरूमा ९.६ प्रतिशत गैर नेपालीहरूको संलग्नता देखिन्छ । संख्याको आधारमा स्वभन्दा वढि गैर नेपालीहरू कपडा उद्योगमा संलग्न देखिन्छ भने प्रतिशतको आधारमा पाउरोटी उद्योगहरूमा स्वभन्दा वढि गैर नेपालीहरू संलग्न रहेको कुरा शर्मेदाणाबाट पत्ता लागेको छ । गैर महिलाहरूको संलग्नता केन भने पनि हुन्छ, केवल १ जना मात्र भएको कुरा शर्मेदाणाबाट पत्ता लागेको छ । गैर नेपालीहरू वढि संख्यामा उत्पादनशिल कार्यमा ददा अभिकको रूपमा कार्यरत भइरहेको कुरा प्राप्त तथ्यांकबाट थाहा हुन आएको छ । गैर नेपालीहरू दुन दुन पदमा कति संलग्न छन् भन्ने कुरा तालिका नं. ३ (क)(ख)(ग) र (घ) बाट स्पष्ट देखिन आउँदछ ।

संगठित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा भन्दा आंगठित व्यवसायहरूमा सिर्जना भएका रोजगारीका अवसरहरूको उपभोग गैर नेपालीहरूले गरिरहेको कुरा स्थानीय व्यक्तिहरूले बताएका थिए । सिकमी, डकुमो, प्लाष्टर, हाउस वाइरिङ्ग, मिलर, इंटा बनाउने आदि पेशाहरूमा गैर नेपालीहरूको संलग्नता निकै देखिन्छ । गैर नेपालीहरूमा आफूनी पेशामा दक्षता र कार्य क्षमता समेत बढि हुने हुनाले नै यिनीहरूलाई काममा लगाउने गरेको हो भनि विभिन्न व्यक्तिहरूले राय व्यक्त गरेका थिए ।

गैर नेपालीहरूलाई काममा लगाउँदा नेपालीहरू कामवाट वञ्चित भएर वस्तु परिहरेको छ भने अर्को गतिर राष्ट्रले लगानी गरेको ठुलो धन राशि गैर नेपालीहरूको हातमा पर्ने गरेको छ । अतः नेपालीहरूलाई विभिन्न विषयहरूमा तालिम प्रदान गरि शिपयुक्त बनाई गैर नेपालीहरूको ठाउँमा क्रमशः प्रतिस्थापन गर्दै लैजानु पर्दछ भनि अन्तर्वातामा सम्मिलित हुनेहरूले आ-आफूनी राय व्यक्त गरेका थिए ।

६. जनशक्तिको आवश्यकता :

विकासशिल मुलुकहरूका वसुधैवकुटुम्बक वासिन्दाहरू वैरोजगार तथा अर्ध वैरोजगार भएर वसिरहेका छन् भने संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा आवश्यक पर्ने शिपयुक्त जनशक्ति को अभावले गर्दा ठुलो कठिनाई परिरहेको छ । हाम्रो देशमा शिपयुक्त नेपाली जनशक्ति को अभावले विभिन्न उद्योग प्रतिष्ठानहरू र विकास आयोजनाहरूको माग पुरा गर्न सकिएको छैन । केहि उद्योगहरू वारेक मकवानपुर जिल्लामा संचालित उद्योगहरू सानो स्तरका भएकी हुँदा उच्च स्तरिय प्राविधिक तथा प्रशासनिय जनशक्तिको माग ज्यादा सीमित भएको थाहा भएको छ भने केहि उद्योगहरूले शिप वृद्धि तालिमको माग गरेका थिए । केमिष्ट, क्वालिटि कन्ट्रोलर, मेशिन अपरेटर, मिलर, वेल्डर, इलेक्ट्रिसियन, कार्पेन्टर, कम्प्योजिटर जस्ता शिपहरूमा शिपवृद्धि तालिमको माग गरेका थिए । त्यस्तै मकवानपुर जिल्ला स्थित केहि उद्योग प्रतिष्ठानहरूले सिकमी, पेन्टर, लुम फिटर, मेशिन अपरेटर, वेकर, वेल्डर, ग्राइन्डिङ्ग, लवक मेकर, लुम अपरेटर जस्ता शिपहरूको अभाव भएको कुरा शर्माणा टोली समक्ष व्यक्त गरेका थिए ।

हेटौडा नगर पंचायत तथा यसको आसपासको गाउँ पंचायत क्षेत्र भित्र संचालित साना तथा घरेलु उद्योगहरूको लागि केहि जनशक्तिको अभाव भएको कुरा थाहा भएको छ । कृषि क्षेत्रमा समेत प्राविधिक जनशक्तिको अभाव भएको कुरा थाहा हुन आएको छ । ग्रामिण क्षेत्रहरूमा मिला, कार्मेन्टर, टूयाक्टर मेकानिक्स, इन्टा बनाउने जस्ता शिपहरूको अभाव भएको कुरा थाहा हुन आएको छ ।

१०. जनशक्तिको आपूर्ति :

मकवानपुर जिल्लामा जनशक्ति आपूर्ति गर्ने संस्थाहरू मध्ये मि. वि. वि. अन्तर्गतको मानविकि अध्ययन संस्थान अन्तर्गत एक क्याम्पस र वन विज्ञान अध्ययन संस्थान अन्तर्गत एक क्याम्पसहरू छन् । तर यी क्याम्पसबाट उत्पादित जनशक्ति उद्योगहरूमा खप्त नहुने कुरा सर्वविदितै छ । यसको अलावा यस जिल्लामा ग्रामिण तथा घरेलु उद्योग विकास समिति, श्रमिक आपूर्ति केन्द्र र केहि निजी प्रशिक्षाण केन्द्रहरू प्रशिक्षाण कार्यमा लागेका देखिन्छन् । यी संस्थाहरूले कटार्ड सिलाई, कुनाई सिलाई, डकमो, सिकमो, प्रेश कम्पोज जस्ता विषयहरूमा तालिम संचालन गरिरहेका छन् । हेटौडा श्रमिक आपूर्ति केन्द्रले औद्योगिक जनशक्ति आपूर्ति गर्न सन्दर्भमा आभ्रिन्टिस तालिम संचालन गर्दै आइरहेको छ भने अन्य तालिमहरू स्वयं रोजगारी र मजदुरीको लागि संचालन गरिएका छन् । उद्योग कलकारखानाहरूको माग अनुसारको जनशक्ति आपूर्ति हुन नपुगिएको कुरा विभिन्न उद्योग पतिहरूले शर्मेदाणको समयमा बताएका थिए ।

११. जनशक्तिको माग आपूर्ति विषय सम्बन्धता :

मकवानपुर जिल्लामा शर्मेदाण गरिएका उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा धेरै जसो उद्योगहरूमा प्राविधिक जनशक्तिको माग हुने र क्याम्पसबाट उत्पादित जनशक्तिको भने माग नहुने कुरा थाहा पाइएको छ । विशेष गरि क्याम्पसबाट उत्पादित जनशक्ति यदाकदा वैकहरू र अन्य निकायहरूमा नौकरी पाउने र नौकरीको लागि अन्य जिल्लाहरूमा जानै

गोखी कुरा धारा हुन आएको छ । यस दोत्रका उद्योग प्रतिष्ठान तथा गैर कृषि व्यवसाय को निमित्त आवश्यक भएको जनशक्ति केहि हद सम्म भए पनि हेटाँडा श्रमिक आपूर्ति केन्द्र ले उत्पादन गरिरहेको देखिन्छ । यस वारेक निजि दोत्रका केहि तालिम दिइरहेको कुरा थाहा भएको छ ।

यस दोत्रमा अर्वा लेत उद्योग प्रतिष्ठानहरूले आफुलाई आवश्यक पर्ने जनशक्ति आफूनी उद्योगमा काम गर्ने अनुभवि कामदार सँगै साथमा हेल्पर राखि तालिम प्रदान गर्ने गरेको र उक्त तालिकावाट हाल सम्म आफुलाई आवश्यक पर्ने जनशक्ति आपूर्ति गरिरहेको कुरा विभिन्न उद्योग पतिहरूले बताएका थिए ।

शर्मादाणको सिलसिलामा आफूना श्रमिकहरूलाई उपर्युक्त तालिम केन्द्रमा शिप वृद्धि तालिमको निमित्त पठाउन सकिन्छ भनि सोधिएकी प्रश्नको जवाफमा आफूनी उद्योग प्रतिष्ठानको काम संग मिल्दो जुल्दो भएमा पठाउन सकिने राय ७५ प्रतिशत उद्योग प्रतिष्ठान संग संम्वन्धित व्यक्तिहरूले बताएका थिए भने बाँकि आफूनी उद्योगको स्तर सानो भएको र आर्थिक भार समेत पर्ने जाने हुँदा पठाउन नसकिने राय व्यक्त गरेको थिए । तालिका नं. ६ मा माग गरिएको तालिमको विषय र संख्या दिइएको छ ।

यस दोत्रमा अग्रेन्टिस तालिम संचालन गर्ने योजना संम्वन्धमा सोधिएका प्रश्नको जवाफमा धेरै जसोले सपर्थन गरेका र केहि मात्र आफूनी उत्पादन कार्यमा बाधा पुग्ने मेसिन आदि विग्रन सक्ने भएको हुँदा अग्रेन्टिस तालिम चलाउन नसकिने राय व्यक्त गरेका थिए ।

शर्मादाणवाट पता लागे अनुसार यस दोत्रमा जनशक्तिको माग र आपूर्ति विच समन्वय भएको देखिन्छ । खास गरि प्राविधिक जनशक्तिको माग भइरहेको छ भने उत्पादित जनशक्ति अम्राविधिक र प्राविधिक भए पनि निम्न स्तरको भएको कुरा पता लागेको छ ।

हेटाँडा स्थित श्रमिक आपूर्ति केन्द्रको तालिम राम्रो भएको तर यस केन्द्रले उद्योग प्रतिष्ठानहरूलाई आवश्यक पर्ने जनशक्ति उत्पादन तर्फ जोड दिनु पर्दछ भनि विभिन्न व्यक्तिहरूले राय व्यक्त गरेका थिए ।

१३. निष्कर्ष :

मकवानपुर जिल्लामा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा पुरुष ३१८९ र महिला ६८९ गरि जम्मा ३८६२ जवान जनशक्ति संलग्न भइरहेको देखिन्छ । संचालित उद्योगहरू सानो र सानो भएको हुँदा जनशक्तिको संलग्नता पनि कमै देखिन्छ । यस जिल्लामा २.०५ प्रतिशत उद्योगहरूमा मात्र २०० भन्दा बढि कामदारहरू संलग्न देखिन्छन् ।

मकवानपुर जिल्ला स्थित उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा रोजगारीको अवसर वृद्धि भइ राखेको देखिन्छ तर ग्रामिण क्षेत्रमा भने गैर कृषि व्यवसायको अभावमा रोजगारीका अवसरहरूको वृद्धि भएको देखिदैन । ग्रामिण क्षेत्रमा रोजगारका अवसर वृद्धिको लागि उद्योग कल कारखाना स्थापना गर्ने तर्फ ग्रामिण जनताहरूलाई सचेत गराउनु पर्ने देखिन्छ । उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा पनि खास गरि उच्च स्तरीय प्राविधिक र बढि संख्यामा दवा तथा अर्ध दवा श्रमिकहरूको माग हुने देखिन्छ ।

मकवानपुर जिल्लामा संचालित उद्योग प्रतिष्ठानहरू पूर्ण कामतामा संचालन भएको खण्डमा थप ५६२ जवान व्यक्तिहरूलाई विभिन्न पेशामा रोजगारी उपलब्ध गराउन सकिने देखिन्छ । कच्चा पदार्थको अभाव, आर्थिक कठिनाई, आयातवाट प्रतिस्पर्धा, दवा जनशक्तिको अभाव, वजारमा मागको कमि, विजुलीको अनिश्चितता, आदिले यदा उद्योगहरू पूर्ण कामतामा संचालन हुन सकिगरेको नैन ।

देशका अन्य जिल्लाहरूमा जस्तै मकवानपुर जिल्लामा पनि शहरी क्षेत्रमा भन्दा ग्रामिण क्षेत्रमा बढि बेरोजगार र अर्ध बेरोजगारीको समस्याले सताएको देखिन्छ र धेरै जसो उद्योगहरू नगर पंचायत र यसको आसपासमा स्थापना भएकोले ग्रामिण क्षेत्रमा रोजगारीको अवसरहरूको श्रृंजना कम मात्रामा मात्र भएको देखिन्छ । अतः अम वजारमा प्रत्येक वर्ग धर्मात्रै शक्ति बाध्य भएर कृषि पेशामा लाग्नु परिरहेको छ ।

देशका अन्य जिल्लाहरूको दाँजीमा मकवानपुर जिल्लामा गैर नेपालीहरूको संलग्नता निकै कम देखिन्छ । श्रमदानवाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार यस जिल्लामा १२६ जवान

अर्थात् ३.२. प्रतिशत मात्र गैर नेपालीहरू संलग्न छन् । गैर नेपालीहरू ददा अभिकर्मी रूपमा कार्यरत छन् । स्थानीय वाणिज्यहरूको भनाई अनुसार संगठित र वृष्णि क्षेत्रमा भन्दा निर्माण र खाल काट्ने कार्यमा गैर नेपालीहरू वढि मात्रामा संलग्न छन् ।

यस जिल्लामा जनशक्ति आपूर्ति र मागको विच के के भएले जस्तो देखिन्छ । प्रशासनिक र उच्च स्तरीय प्राविधिक जनशक्तिको माग ज्यादै कम छ । ददा र अर्ध ददा अभिकर्मीको माग रक्यातिर छ भने आपूर्ति तर्फ उल्लेखित जनशक्ति उत्पादन गर्ने तर्फ ध्यान दिइएको देखिदैन । अभिक आपूर्ति केन्द्रले उत्पादन गरेको जनशक्ति पनि उद्योगहरूको खाँची पुरा गर्ने खालको देखिदैन । अतः मिलर, क्वालिटी कन्ट्रोलर, वेल्डिङ टर्नर, कार्पेन्टर, मेसिन अपरेटर, सोप मेकर, कम्पोजिटर, ब्रेकर जस्ता शिपहरूमा शिप वृद्धि तालिमको माग गरिएको थियो । जनशक्ति आपूर्ति गर्ने संस्थाहरूले उत्पादित जनशक्ति र उद्योगहरूले माग गर्ने जनशक्ति विच समन्वय कायम भएको देखिदैन ।

उद्योगहरूलाई आवश्यक गर्ने प्राविधिक जनशक्ति केहि मात्रामा भातवाट ल्याउने गरेको आष्ट्रेलिया र विदेशीको साथ काउन्टर पार्ट राखि नेपालीहरूलाई तालिम दिई आपूर्ति गर्ने गरेको कुरा धाँहा हुन आएको छ भने केहि मात्रामा हेटौडा अभिक आपूर्ति केन्द्रले पनि आपूर्ति गर्ने गरेको छ ।

हाम्रो जस्तो विकासशिल देशको आर्थिक विकासमा सामुदायिक क्रियाकलापले निकै ठुलो भूमिका खेल्दछ । यस योजना अन्तर्गत ग्रामिण क्षेत्रमा प्रशस्त निर्माण कार्यहरू भएको धाँहा भएको छ । सामुदायिक कार्यलाप पुरै अमदान र ५० प्रतिशत अमदान र ५० प्रतिशत जिल्ला संसायतको अनुदानवाट सम्पादन हुने गरेको कुरा धाँहा पाइएको छ । सामुदायिक कार्यलाप अझ वढि प्रभावकारि ढंगवाट संचालन गर्नु पर्ने कुरा गाउँ पंचायतका प्रधान मन्त्रि, उप प्रधान मन्त्रि, वार्ड सदस्यहरूले बताएका थिए ।

तालिका नं. १

उद्योग प्रतिष्ठानमा उत्पादन प्रवृत्ति अनुसार समूह वर्गिकरण र पुरुष तथा महिला रोजगारी

सि.नं.	उद्योग प्रतिष्ठानहरू	संख्या	हालको रोजगारी संख्या		
			पुरुष	महिला	जम्मा
१.	फर्निचर उद्योगहरू	६	१३७	६	१४६
२.	इन्जिनियरिङ्ग कम्पनी	५	८१	१	८२
३.	पेस उद्योगहरू	४	३२	-	३२
४.	साध उद्योगहरू	४	१४१	११	१५२
५.	कपडा उद्योग	२	६२३	५४१	११६४
६.	पाउरोटी उद्योग	२	२१	-	२१
७.	अन्य उद्योगहरू	१५	१८४६	१९६	१९६५
	कूल जम्मा	४१	३१८१	६८१	३८६२

श्रोत :- शर्दिआण

नोट :- (१) महाशक्ति शोप एण्ड केमिकल इण्डष्ट्रिज प्रा.लि. (२) हेटौडा काला उद्योग (३) नेपाल वनस्पति ध्यु उद्योग लिमिटेड (४) नेपाल टोवाको कं.प्रा. लि. (५) नेपाल लुम पाइप म्यानफ्याक्चर प्रा.लि. (६) नारायणी फिड इण्डष्ट्रिज (७) क्वालिटी कंफिट प्रा.लि. (८) नेपाल कुअरी कं.प्रा.लि. (९) हेटौडा दुग्ध वितरण आयोजना (१०) वीन प्रासेसिङ्ग इण्डष्ट्रिज प्रा.लि. (११) यूनिभर्सल फुटवेयर प्रोडक्ट्स (१२) हेटौडा सिमेन्ट उद्योग (१३) ओम्मा राइज एण्ड इफोर मिल (१४) पंच कन्या घोलु उद्योग (१५) श्री सरस्वती चक उद्योग ।

तालिका नं. २

रोजगारीको आधारमा उद्योग प्रतिष्ठानहरू :-

सि.नं.	उद्योग प्रतिष्ठानको संख्या	रोजगारीको संख्या
१.	२४	१-२० जना सम्म
२.	६	२१-५० ,,
३.	६	५१-२०० ,,
४.	५	२०१ भन्दा माथि
	४१	

स्रोत:- सम्पेक्षा

तालिका नं. ३

विभिन्न पेशामा संलग्न जनशक्ति :-

सि.नं.	(क) उच्च स्तरीय प्राविधिक	नेपाली		गैर नेपाली	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
१.	कैमिष्ट डिप्लोमा	१३	-	६	-
२.	कैमिष्ट सर्टिफिकेट	६	१	-	-
३.	मे.ई. डिप्लोमा	६	-	१	-
४.	मे.ई. सर्टिफिकेट	४२	-	२	-
५.	इलेक्ट्रिक ई. डि. सोमा	३	-	२	-
६.	मे.ई. सर्टिफिकेट	१५	-	-	-
७.	ड्राफ्ट म्यान	२	-	-	-
८.	लेटर टेक्निसियन	२	-	१	-

६.	रेफ्रिजिरेसन वा एयर अन्डिशन				
	इ. डिप्लोमा	१	-	-	-
१०.	रेफ्रिजिरेसन इ. सर्टिफिकेट	२	-	१	-
११.	सिभिल इ. डिप्लोमा	१	-	-	-
१२.	,, ,, सर्टिफिकेट	१०	-	-	-
१३.	ल्याबोरेटरी टेक्निसियन	१७	-	-	-
१४.	डेरी टेक्नोलोजिस्ट	५	-	-	-
१५.	अदर टेक्नोलोजिस्ट	३	-	-	-
१६.	फुड टेक्नोलोजिस्ट	१	-	-	-
१७.	जुनियर ,,	२	-	-	-
१८.	टेक्निकल असिस्टेन्ट	५	-	-	-
१९.	जुनियर टेक्निकल असिस्टेन्ट	१३	-	-	-
२०.	क्वालिटी कन्ट्रोलर	४	-	-	-
२१.	ट्रु माष्टर तथा सहायक	-	-	२	-
२२.	मेडिकल अफिसर	१	-	-	-
२३.	हेल्थ असिस्टेन्ट	२	-	-	-
२४.	केमिकल इ. डिप्लोमा	३	-	-	-
२५.	खानी अधिकृत	७	-	-	-
२६.	खानी सहायक	२	-	-	-
२७.	वनर अ. व.	१	-	३	-
२८.	सिभिल फी म्यान	७	-	-	-
कुल जम्मा:-		१७६	१	१८	-

श्रीत :- शर्मेदाण

सि.न.	(ख) मैनेजियल एण्ड लीकल जनरल	नेपाली		गैर नेपाली	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
१.	डायरेक्टर, कम्प्युटर	४५	९	७	-
२.	मेनेजर ए. मेनेजर	२४	-	२	-
३.	ल्यान्डिङ एण्ड सुपरभिसन अफिसर	१६	-	-	-
४.	एकाउण्टेन्ट डिप्लोमा	२०	-	-	-
५.	,, सर्टिफिकेट	७८	९	-	-
६.	क्यासियर (अधिकृत स्तर)	५	-	१	-
७.	लर्नर क्यासियर	३९	४	-	-
८.	प्रशासनिक सहायक	१३०	७	-	-
९.	स्टेनोग्राफर टाइपिस्ट	२६	८	-	-
१०.	स्टोर किपर	४६	९	-	-
११.	टाइम किपर	१०	-	-	-
१२.	शाखा अधिकृत	९	-	-	-
१३.	सेल्स अफिसर	९	-	-	-
१४.	,, असिस्टेन्ट	९	-	-	-
१५.	स्टेन्डर	१९	-	-	-
१६.	सेल्स म्यान	२	-	-	-
१७.	वर्ग (माली)	१६	९	-	-
१८.	पियन, सुद्धा गार्ड	४०४	२२	-	-
१९.	स्विपर	-	९	-	-
२०.	पर्सनल अफिसर	४६	९	-	-
२१.	ज्यालादारी चौकिदार	४	-	-	-
कुल जम्मा		६०६	४९	१०	-

श्रोत :- अमेरिका

सि.नं.	(ग) वक्ता र अर्धवक्ता उत्पादनाशिल जनशक्ति	नेपाली		गैर नेपाली	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
१.	फोरेर म्यान टैन्निङ्ग सुपरमाइजर	८४	११	-	-
२.	लैथ मेनिन अपरेटर	६	-	-	-
३.	लवाक मिश्र फोरेजर	५	-	-	-
४.	मेटल मोल्डर काप्टर	१४	-	-	-
५.	इन्जिनियरिङ्ग फिटर	२	-	१	-
६.	वेल्डर एण्ड लफेमे कटर	११	-	-	-
७.	लपम्वर (पाइप फिटर)	१३	-	-	-
८.	वेल्डर लफेमे कटर	६	-	-	-
९.	टुल मेकर, डाइसेटर	१	-	-	-
१०.	सिट कटर	२	-	-	-
११.	मोट मेइकल मेकानिक्स	१	-	-	-
१२.	कारभर	२५	-	-	-
१३.	मेटल वर्कर	६	-	-	-
१४.	सेपर	५	-	-	-
१५.	जुनियर फोरेम्यान	३	-	-	-
१६.	हेड मल अपरेटर	१	-	-	-
१७.	मिल अपरेटर	१३	-	-	-
१८.	अटोइलेक्ट्रिसियन	२	-	-	-
१९.	फर्नेन्स म्यान	२	-	२	-
२०.	ड्रिल म्यान	८	-	-	-
२१.	टर्नर	६	-	-	-

२२.	झाड़पर	६२	-	-	-
२३.	इलेक्ट्रिसियन	३६	-	२	-
२४.	सहायक इलेक्ट्रिसियन	१४	-	-	-
२५.	ज्वाइन्टर	४	-	-	-
२६.	लपान्ट अपरेटर	२६	-	१३	-
२७.	व्वाइलर स्टेन्डेन्ट	८	-	१	-
२८.	,, अपरेटर	१८	-	-	-
२९.	,, फायर म्यान	६	-	-	-
३०.	किमर	४९	१०५	५१	-
३१.	टेक्सटाइल मैकानिक्स	५४	-	७	-
३२.	डाइडिंग माष्टर	-	-	१	-
३३.	वाइन्डर	६२	५७	-	-
३४.	फोल्डर टेक्सटायल	१२	-	-	-
३५.	प्रोसेस हाउस अपरेटर टेक्सटायल	६३२	-	-	-
३६.	वारपर	१	६२	२	-
३७.	लुम फिटर	४३	-	-	-
३८.	लुम अपरेटर	४५	११०	-	-
३९.	विविन म्यान, कार्पेट मेकर	२६	८	-	-
४०.	स्टोकिडिंग म्यान	१	-	-	-
४१.	सेटिडिंग अपरेटर	२	-	-	-
४२.	टिपिडिंग म्यान	१	१	-	-
४३.	कम्पोजिटर	६	-	२	-
४४.	बुक वाइन्डर	३	-	-	-
४५.	वेकरी टेक्निसियन	-	-	१	-

४६.	ग्रेड मिश्री	६	-	६	-
४७.	,, हेल्पर	८	-	६	-
४८.	इन्जिन डाइमर	२	-	-	-
४९.	चालक (लॉडर)	६	-	-	-
५०.	,, (डोजर)	३	-	-	-
५१.	,, (ट्याक्टर)	६	-	-	-
५२.	,, (क्रेन)	२	-	-	-
५३.	रॉड रोलर	२	-	-	-
५४.	चालक डम्पर	६२	-	-	-
५५.	,, फोर्क लिफ्ट	२	-	-	-
५६.	डैरी व्वाइ	५७	-	-	-
५७.	दुध संकलन सहायक	२३	-	-	-
५८.	कार्पेन्टर, क्या विनैट मेकर	६२	१८२	७	-
५९.	कार्पेन्टर, हेल्पर	२३	-	४	-
६०.	स्प्रा पेन्टर	३	-	-	-
६१.	पम्प म्यान	३	-	-	-
६२.	मेकानिक्स, जु. मेकानिक्स	६५	-	-	-
६३.	हेल्पर जु. हेल्पर	१६७	-	-	-
६४.	,, ,, ,,	३७	-	-	-
६५.	ल्याव व्वाइ	२	-	-	-
६६.	प्राविधिक सहायक	-	३	-	-
६७.	खाद्य जांचकी	३	-	-	६
६८.	ट्यानेरी वकर	५६	२	-	-
६९.	ल्वक मेकर	७	-	-	-
७०.	साइजर	१३	-	-	-

७१.	फ्रैम अपरेटर	२	६१६	-	-
७२.	क्वाइल म्यान	७	-	-	-
७३.	गेडिडोम मैशिन अपरेटर	२	-	-	-
७४.	मैशिन अपरेटर	४	-	-	-
७५.	कटिडोम अपरेटर	१	-	-	-
७६.	फिनिशडोमको काम गर्ने	२	-	-	-
७७.	मिल मिश्री	१	-	-	-
७८.	ड्याण्ड लुम चलाउने	२	५	-	-
७९.	मैशिन म्यान	५	-	-	-
८०.	हेल्पर	२	-	-	-
८१.	ट्रेनिङ	१	-	-	-
८२.	प्रिन्टिङ म्यान	१	-	१	-
कुल जम्मा:-		१४३६	६१२	६७	१

श्रोत :- शर्मेदाण

सि.नं.	(घ) अन्य अवस्था श्रमिकहरू	नेपाली				गैर नेपाली	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
१.	श्रमिक	५०८	२०	-	-	-	-
२.	दैनिक ज्यालादारी	२४	-	-	-	-	-
कुल जम्मा :-		५३२	२०	-	-	-	-

श्रोत :- शर्मेदाण

तालिका नं. ४

हाल कार्यरत जनशक्ति र रोजगारीको दामता :-

क्र.सं.	उद्योग प्रतिष्ठानहरू	संख्या	हाल कार्यरत संख्या	रोजगारीको दामता
१.	फर्निचर उद्योगहरू	६	१४६	१४६
२.	इन्जिनियरिङ०ग वर्क्स	५	८२	८६
३.	प्रेस उद्योगहरू	४	३२	३४
४.	खाद्य उद्योगहरू	४	१५२	१५२
५.	कपडा उद्योग	२	१४६४	१४६४
६.	पाउरोटी उद्योग	२	२९	२९
७.	अन्य उद्योगहरू	१५	१६६५	२५६९
जम्मा :-		४९	३८६२	४४२४

श्रोत :- सर्वेक्षण

तालिका नं. ५

कार्यरत गैर नेपाली जनशक्ति :-

क्र.सं.	उद्योग प्रतिष्ठानहरू	संख्या	नेपाली	गैर नेपाली	जम्मा
१.	फर्निचर उद्योगहरू	६	१३५	६६	१४६
२.	इन्जिनियरिङ्ग वर्क	५	८०	२	८२
३.	प्रेस उद्योगहरू	४	२६	३	३२
४.	साध उद्योगहरू	४	१५६	१	१५७
५.	कपडा उद्योग	२	१३६०	७४	१४३४
६.	पाउरोटी उद्योग	२	१८	३	२१
७.	अन्य उद्योगहरू	१५	१६३३	३२	१६६५
जम्मा :-		४९	३७३६	१२६	३८६२

स्रोत :- शर्मेदाण

तालिका नं. ६

माग गरिएको तालिमको विषय :-

क्र.सं.	विषय	संख्या
१.	मिलर	३
२.	क्वालिटी कन्ट्रोल	२
३.	वेल्डिङ्ग	१०
४.	टर्नर	५
५.	कार्पेन्टर	३०
६.	मेशिन अपरेटर	२०
७.	एरोप मेकर	४
८.	कम्पोजिटर	८
९.	प्रेकर	४
जम्मा :-		८६

स्रोत :- शर्मेदाण

